

Ա Զ Գ

Ե ԳԻՒԱՆԻ ՎԵՀԱՓՈԽ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԱՀԳԻԱ

Ըստ թափանձագին խնդրանաց Գրիգոր
սարկաւագի Մելքիսէդէկեան առ Ա. Հայրա-
պեան, արձակել զնա ի միաբանութեան, Մայր
Աթոռոյ և ի կոչմանէ սպասաւորութեան Ա.
Եկեղեցւոյ—Ն. Ա. Օծութիւն համեալ Եր
կոնդակառ իւրով յանձն առնել Գերապատի-
Տ. Թեմակալ Առաջնորդի Վրաստանի և Խմե-
րէմի Սբրագան Գէորգ Արքեպիսկոպոսի կո-
չել զինդղատու Գրիգոր Արքաւագն, զգու-
շացուցանել զնա և յորդորել զաւալ անդրէն
ի Մայր Աթոռ: Ակայն ըստ զրութեան Ն.
Գերապատութեան յիշեալ սարկաւագն ինք-
նին բերեալ՝ և յանձնեալ է զուրարն իւր՝
Հրաժարելով իսպառ ի միաբանակցութեան, Ա.
Աթոռոյս: Առ այս Ն. Սբրութիւն Կոնդա-
կառ յանձն արար Ախորդի Ա. Եջմիածնի հա-
նել զանուն նորա ի կարգէ հողեռականաց
և դասել ի կարգս հարկատուաց՝ այսուհետեւ
ձանաչելով զնա որպէս աշխարհիկ ոք:

Կորին Ա. Օծութիւն Ա. Եհա-
փառ Հայրապետն ազգիս յայտնէ
զիւր Հայրական շնորհակալիս հան-
գերձ Հայրապետական օրհնու-
թեամբ Գեր. Շռաջնորդաց, բա-
րեշնորհ Փոխանորդաց և Ա. անա-
հարց, Երժանապատիւ Եւագ երի-
ցանց և քահանայից և բարեպաշ-
տոն Եղայնոց, և վարչութեանց Եզդ.
Հաստատութեանց, որը որպի-ական զգացմամբ շնորհաւորեցին****

զնոր տարին և զոտն անուանակո-
չութեան Կորին Ա. Ա. Եհափառու-
թեան:

Կ Բ Ո Ւ Ա Կ Ո Ւ

ԲՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՈՎԱՎԱԽՈՎԵԱԿ ՄՈ.ՈՒՆ

(Պարզ քարոզ)

Կանայք, հնագանեղ լերուք արտնց ձերոց,
որպէս և վայել է է Տէր: Ա'քը, սիրեցիք
զկամսայ ձեր և մի՛ զառնացուցէք զնոսու-
թը զինդղատու ծառապատիւ կոչու յա-
մենացնի, զի այն է հաճոյ առաջի Տեառն:
Հարք, մի՛ զայրացուցանէք զորդիս ձեր, զի
մի՛ տրտմեցին: Ծառապատիւ հնագանեղ լերուք
տէրանց ձերոց յամենացնի, մի՛ առ ականէ
ծառայութեամբ՝ իւրեւ մարդահաճոյք, այլ
միամտութեամբ սրտի երկնչել ի Տեառնէ,
(Պող. Գ. 18—22 և եղի. Զ. 1—10):

Պօղոս Սբրագան առաքեալն որևէ տան
մէջ սէր, խաղաղութիւն, միարանութիւն և
քաղցը կենացութիւն յարանեւ ամբապնիկ-
ուր նպատակառ, որոշ որոշ սահմանում՝ գերդաստանի բոլոր անդամոց պարագութը և իւրա-
ռունելու: Պարագով և իրաւունքով կապուած
են կին՝ մարդոյ հետ, մարդն՝ կնոջ հետ
ծնողներն՝ զաւակաց հետ և զաւակներն՝ ծնո-
ղաց հետ, ծառաներն իւրեանց ակրանց հետ
և ակրերն ծառաների հետ: Պարաւոց և իրա-
ւունց անթերի կատարելովն միայն կարելի է
թագաւորեցնել զերկատանների մէջ համե-
րաշխութիւն միութիւն և սիրով համեմայ
կենցազավարութիւն: Ընդհակառակին՝ ուր որ
ճշուի չն կատարուամ պարագերն և իրա-
ւունքներն, տեղի են ունենում իւրի և ա-
տերութիւնն քայլացուում են սիրոյ և միա-
րանութեան կապերն, աիրում և խոսկութիւն
և բաժանումն և Աստուծոյ օրհնած տունն
դասնում է տուն ցաւոց և տուն զան իւ-
սակցութեանց: Արակես զի կարողանակը լա-
հասկացնել իւրաքանչիւրի պարագութը և իւրա-
ռունելու, այս պահածուառ խօսենք ամեն միկի
վերայ առանձին տունձիւ:

Ա. Կանայք, հնագանեղ Եղիշ Յեր Հարդուց
բնալէն և Հոյել է Տէրով՝ Քըլուսունէ: Կնոջ և
մարդոյ պարաւոց և իրաւունց մասին արդին

խօսած ենք մեր ՞։ քարտպի մէջ վասն որոյ
այս ակա համաստ կը խօսենք։ Հայաստա-
նեաց առաքելական և Ա. Եկեղեցին՝ պատրի-
քրութեան ժամանակ հարդից նախ հարցմամբ
սահմանմէ է։ Քնչւ է ամէ հնապատճեց է։ ազա-
տորին ունիու և ազա պատիւմ և միաւորում
իրարու հետ։ Նմանապէս պահանջնում է Եկե-
ղեցին և փետոյից այն երաշխառ որութիւնը
։ Քնչւ է ամէ ակա է։ ամէն ձախորդ հան-
գամանքներում եւս և ապա օրհնում է պատ-
կը։ Կանայք իւրեանց մարդոց հնապատճելով
ոչինչ չեն կորսնցնում, այլ ընդհակառակին
կասարում են իւրեանց հրապարական ար-
քած ուխտը կատարում են Աստուծոյ հրա-
մանը— « Առաջ՝ հնապատճեց է Եր Յարդոց՝
Քիւպուուլ ։ և այսպիսով թաղաւորեցնում
ան մէջ խազպութիւն, ակրտկանի սէր,
փառաշերի համերաշխութիւն օրինակելի ափ-
պար և սրբացեալ կենցազավարութիւն։ Աեր-
ջապէս կանայք պարուար էն մինչեւ ի մահ
հնապատճեց և հաստատչէ լինել իւրեանց մար-
դոց և էրառունիւ ունին պահանջել իւրեանց
մարդիկներից Աբրին ծայր հաստատրունիւն
ամուսնութիւնն սուրբ ուխտն և անհանդ
հաստատրունիւն։ Մարդիկ պարուար են առ-
նասիւր վարուիլ իւրեանց կողակիցների հետ՝
ինչպէս քառիցներէ հետ պէտութար կենցա-
զավարիլ նոցա հետ, « Բնալեն ունու անոնինէր
նու ։ իրեկ բարի օրինակ իւրեանց զաւակաց
և էրառունիւ ունին պահանջել իւրեանց կինե-
րից Աբրին ծայր հաստատրունիւն։ Պարուար
նիւն, պարուարնիւն, համեստարնիւն և անոնի-
չուր և բարի։ Մարդիկ խոհեմութեամբ ընա-
կեր ևն իւրեանց կանանց հետ ինչպէս
ափար անօթի պատիւ անելու կանանց։ (Ա.
Պետ. Գ. 7)։ « Իւրաքանչիւր ոք իւր կինը
այնպէս սիրելու է ինչպէս իւր անձը։ (Եփ.
Ե. 33)։ Կիներն իւրեանց մարդոց հնապատճ-
լինելու են ինչպէս Աստուծոյ ։ Կիներն
պէտք է վախենան իւրեանց մարդիկներից։
(Եփ. Ե. 22 և 23)։ « Որովհեան ինոչ զլու-
թին մարդն է, ինչպէս և եկեղեցու զլուխն է
Քիւպու։ (Եփ. Ե. 23)։ « Թող զգաստացնեն
հարսները որ ինինս սիրող իւրեանց փեսա-
ները, երախաները, լինինս անարատ և հնա-
զանդ իւրեանց մարդոց։ Աստուծոյ յա-

տուկ պարզեն է համեստ կինն։ (Ոլր. ԽԶ.
17)։ « Ենորհքների շնորհքն է ամօթիսած
(պարիկշա) կինն։ (Նոյն 22)։ « Ժրազլուխ
կինն (մի թանկապին) պասկ է իւր մարդոց
համար։ (Առակ. Ժ. 4)։ « Խմաստուն կառ-
նայք շնորհցն աներ. իսկ անզգամ (Կառ-
նայք) կործանեցն խրեանց ձեռքով։ (Առ.
Ժ. Գ. 1)։ « Ենորհակալ կինն (իւր մարդից
շնորհակալ եղող) բարձրացնում է իւր մար-
դոց վասքը։ (Առ. Ժ. Ա. 16)։ Համեստ, աղ-
նիւ և պարիկշա տիկիններն երկարացնում են
իւրեանց մարդոց կեանքի թելլը և բարա-
յագէս սպանում։ Աերջապէս կանանց և
մարդոց աղնիւ կենցազավարութիւնն համե-
րաշխ կենակցութիւնն սէրն ու խազպու-
թիւնն պարիկշատութիւնն ու աղնուութիւնն,
սրբասէր կեանքն ու նիստ ու կացն կարող են
լինել իւրեանց որգուց և ժմուանց, օրիորդաց
և հարանց համար կենդանի քարոզ ազգու-
խրատ պատկանելի պատկեր, օրինակելի ախզ
և ընափիր վարուց և բարուց ախաբար։ Ընդհա-
կասակին արանց և կանանց անազնիւ կենցա-
զավարութիւնն, խռովիսեթ կենակցութիւնն
ատելութիւնն ու արհամարհութիւնն, ան-
սպարիկշատութիւնն ու անազնուութիւնն, ան-
սրբասէր կեանք և անվայել նիստն ու կացն կա-
րող են ամենափատ աղջեցութիւնն անել իւ-
րեանց սաօրազրելոց վերաց և աւելի շարա-
գոյն օրինակների պատճառ զտանալ։ Ա. Հա-
ւասարիկ սորա համար է որ Ա. Գիբբն պա-
տուիրում է, « Առաջ՝ հնապատճեց է Եր Յար-
դոց՝ Բնալեն Աստուծոյ. Ա. թ. Աբրիւշ՝ պէտու-
թիւն պատճեց Աբրին ։ Բաց յայսցանէ մեր Փրկիչ
Յիսուս Քրիստոսի վերջին կատկն է. Պա-
տուիրան նոր տամ ձեզ, զի սիրեցէք զմի-
մեանս որպէս սիրեցի ևս զձեզ, զի զուք սի-
րեցիք զմիմեանս։ (Յով. Ճ. Գ. 34)։

Բ. « Արդիւն, հնապատճեց Աբրին Յերուաց յա-
մանակնէ ։ Այն է համար առաջէ Տէտու։

Մարդիկ ունին շատ հոգեոր ծնողներ,
առաջինն է Հայք Աստուծ։ Հայր մեր՝ որ
յերկինս ես. Երկրաբոց՝ մեր հոգեոր Հայ-
քերն ինչպէս են կաթուղիկոս, եպիսկոպոս,

վարդապետ, քահանայ, կնքահայր, վարժասպետ և չորտելու (արուեստաւոր աշակերտաց նկատմամբ) և հոգեոր ծնող մայր—Ա. առաջնորդ: Աստուծոց ներքեւ առնեն զաւակաց ամենամօս և ամենամեծ երախտառութեն են իւրեանց հայրերն և մայրերն: Փոխադարձ պարբեր և իւրեանց կան նաև որդւոց և ծնողաց մէջ:

Աչ մի ասարկայ այնքան քաղցր և թանկադին չէ ծնողաց համար՝ ինչպէս զաւակերներն: Զաւակաց—ուսուց և այլին սիրոյն հետ չեն կարող համեմատուիլ ոչ արծաթ, ոչ ոսկի, ոչ հարստութիւն, ոչ կալուածք և ոչ ամենաթանկադին ակրոնք, որոց ամենից էլ գերազանց են զաւակերն թէ, արտկան լինին և թէ իգական: Քանի քաղցր է որդի, որդի պատճեն բառերն: Թէպէտ ծնողական ուրեն հասարակ է և անրաններին, այս է անսատուներներն և թաշուններն էլ սիրում են իւրեանց ձագերը, և որոց վերայ ունին ծնողական գումար, ինամբ հոգատարութիւն և սնուցանելու յատուկ սէր: Ասկայն անհուն տարբերութիւն կայ բանական մարդոյ և անրան կենցանեաց ծննդեան, աննդեան և մեծացնելու մէջ: Չոքքոսանի անսանց ձագերն ծնածին պէտք իսկոյն կանգնում են, ծծում իւրեանց մօր կամքը և մի տարուց յետոյ կամ վեց ամսից յետոյ՝ այլ ևս կարօտութիւն կամ պէտք չունին իւրեանց մարց: Նմանապէս թռչոց ձագերին կերակրում են իւրեանց մայրերն համարեան թէ, 1—2 ամիս, և այնուշեան ապրում են ձագերն ինքնապլուի: Բայց մարդոն այսպէս չէ ամենեին, այլ շափազանց դժուար է մարդոյ ծնունդն, դժուար պահելն, դժուար մեծացնելն, դժուար կերակրելն սկզբանապէս ապատում է ամելու միւս հոգեոր և մարմատոր ծանր պէտքերը: Առոր Գիրքն, ի նկատի ունենալով ծնողաց և զաստիարակաց բազմազնի երախտիքները, պատառերում է ամելով: Ուստի՞ւ, հնապահ էլլէ+ Յէր ծնողաց ամեն բանէ հէջ, որդինեալ շաբ համել է Աստուծոց ստորգ հնապահութենին:

Հին Օրինաց մէջ Աստուծած պատուիրած էր Մովսէսի ձեռքով Ե. պատուիրածում: *Պատուիր քո հայրը և մայրը որ

քեզ համար բարի լինի և զու երկար ապրես: (Ելք. ի. 12 և թ. 0ր. և. 13): Աստուծոյ ինչպէս բոլոր օրէնքներն նոյնպէս այս պատուէրն հիմնուած է խղճմանկիթնութեան—օրինաց վերայ. թէ հոգեոր և թէ մարմատոր որդիթ շատ երախտապար են իւրեանց հոգեոր և մարմատոր ծնողաց: Աւանգութեամբ ասում են, երբ արտզի թաշունի մայրն պատառում է և մնում ընդ մէջ նսաւծ, ձագելն մեծ խնամք են ասնում իւրեանց մօր: Կերակրում և պահպանում:

Նմանապէս ասում են ըստ աւանգութեան, որ Ա. Գրիգոր Լուսուորին իւր ծնողաց անշափ երախտիչ պրծնելու համար՝ չուշում գնացել է երաւաղիմ:

Ա. Գրիգի ներշնչեալ գրողներն առհաստրակ պատուիրում են որդւոց հնաղանդ լինել ծնողաց և յարգել ու միմիթարած պահել մինչեւ նոցա մաշն: Ա. Զաւասիրի.

*Քո բոլոր գորութիւնից փառաւորիր քո հայրը և մի մոռանար քո մօր ցաւերը (Երկունք): *Իւրաքանչիւրդ պէտք է վախնագ ձեր հօրից և մօրից: (Ա. Կոտաց. ԺԹ. 3):

*Որդեակ, պահպանիր քո հօր օրէնքները և մի մերժեր քո մօր պատուէրները, որ քո դիմին ընդունի շնորհաց պասկ: (Առ. Ա. 8—20):

*Լոիր, որդեակ, քո հօր որ քեզ ծնաեւ և մի արհամարհեր քո մօր պատուէրները, որ քո դիմին ընդունի շնորհաց պասկ: (Առ. Ա. 8—9):

*Որդեակ, օգնական եղիր քո հօր ծնութեան և մի արտմիցնիր զնա: (Աիր. Գ. 14):

*Խորագէտ որդին հնաղանդ է իւր հօր անհնաղանդ որդին կը կորչի: (Առ. ԺԳ. 1):

Առոր Գիրքն՝ իւրեանց ծնողները պատուող զաւակաց համար նշանակած է երեսի վեանի, օրհնութեան, գուշութեան և ամեն տեսակ հոգեոր և մարմատոր բարիք: Խսկ ծնողները արհամարհող և անսպասուող և անխնամմ ժողնող զաւակաց համար՝ սահմանած է ամէնի նուխտիչ, անէնչ, կորպանալ և առանուն: Օրինակ,

*Պատուէակ զհայր քո և զմայր զի բարի

լինիցի քեզ և երկայնակեաց լինիցիս ի վերաց երկրի:

• Որդիքը, հնապատ լեռուք ձնողաց ձեռց ի Տէր, զի այն է արժանու:

Հօր օրհնութիւնն հաստատում է օրդաց տունը և մօր անձ, ծքն քանզում է, առան չիմանքը» (Սիբ. Գ. 11):

• Որդիք՝ որ անարգէ, զհայր և մերժէ, զմայր՝ անմի կրէ և նախառ լիցի» (Առ. Ժ. 26):

• Խմասուն որդին ու բախացնում է իւր հայրը, անմիա որդին արհամարհում է իւր մայրը» (Առ. Ժ. 20):

• Անզգամն անզունում է (պախարակում է) իւր հօր խրառը» (Առ. Ժ. 5):

• Անիծեալ լինի իւր հայրը և մայրը արհամարհողն» (Բ. Օր. Խ. 16):

• Ով որ հայշոյում է իւր հայրը՝ կը խաւարի (կանցի) նորս լոյն և նորս աչաց բիւրըն խաւար կը անենն» (Առ. Խ. 20):

• Այն աչքը, որ արհամարհում է իւր հայրը և անարգում է իւր մօր պասաւութիւնը, կը խեն (աչքը զուրս կը հանեն) ձորիքի աղաւաներն և զէշ զէշ կը պատառեն նոյն աչքերը արծիւների ձագերն» (Առ. Խ. 11):

Երբ զաւակներն միծանում են և լինում աղամարդ, նոցա հայրերն և մայրերն ծերանալով և պատաւերով կարծես թէ նորից հարկառոր են աւելի հոգ, չնամաւ և պահպանեն:

Նոյն իսկ օրէնքներ լինող Յիսուս Քրիստոս Աստուածն անզամ, որովհետեւ մարդեղած էր մեզ նման, ամեն կերպով խոնարհ և հնապատ էր իւր մարմանառ ձնողաց, ինչպէս վկայում է Առկաս աւետարանին (Բ. 51):

Դ. Որէ և տան մէջ հարկաւ զանուում են և հարսներ, որ կարգուած են անզամոց թուոյն մէջ: Թէ, արական և թէ իգական զաւակներ ամուսնանալուց յետոյ ունենում են երկու հայր և երկու մայր, շատ եղայրներ և շատ քոյրեր: Օրինակի համար պասկուող երիտասարդների համար հայրեր են իւր ձեռն և անեն, եղայրներ են իւրեանց հարազատ եղայրներն և իւրեանց հարսի եղայրներն իւրեանց քոյրերն և կեռող քոյրերն, իւրեանց ձնող մայրերն և իւրեանց հարսների մայրերն Այսպէս են և հարսանց համար: Հարս-

ներն պարտական են իւրեանց հայր համարել իւրեանց պատրիութենելը (սկեսրայր) մայր՝ իւրեանց սէսութենելը, եղայրներ՝ իւրեանց պատրիւթենելը, քոյրեր՝ իւրեանց պատրիւթենելը (իւրեանց մարգոց քոյրերն): Եւ որովհեաւ սորա ամենքն համարուում են գերգասասանի անզամներ, ուրեմն նոյնպէս պարագանելու և իրաւունենալ կապուած են միմեանց չետ: Հետեւապէս ամենքն եւ պարտաւոր են մեծ զգուշութեամբ կատարել իւրեանց պարտաւորութիւնները, որպէս զի իւրեանց բնակարաններում թագաւորէ, ուր, հաղողացնեն, ուշունին և քաղցրագոյն կենացնին:

Եացի վերեի զբածներից գերգասասանի մէջ զանուում են նաև պատու և պատու որ աների բուն նահապեաներն են, որ աների շնորհն ու շնորհըն են, համն ու հոտն են, աղն ու փայելչութիւնն են: Այս, պապերն ու տատերն են աների հիմնաղիքն, զատաւոր աշխատաւորներն, բազմամեայ փորձառու մըշակներն և զերգասատանների բուն արմատներն են: Տների միջի բոլոր անզամներն, այս է որդիքն, հարսներն, թոռներն և ծոռներն աշխատելու են, որ ժառանգեն ծնողաց օրհնութիւնը երնաւ պատճառ չտան, որ չանիծուին մեծերից: Քանիդի մեծերի օրհնութիւնն կանաչեցնում է չոր քարը, իսկ անէծքը չուրացնում է կանաչը: Վերջապէս օրհնածն օրհնած է և անիծածն՝ անիծած: Նոյի փոքր որդի Քամն իւր անվայել արարմանց պատճառաւ անիծուեցաւ իւր հօրից, և այդ անէծքն ժառանգարար տարածուեցաւ շատ պորտերի վերայ որդւոց որդի և թոռնաց թոռնու ինչպէս հաստատում է ինքն Աստուած՝ ասելով: Ես եմ քո Տէր Աստուածն՝ նախանձու Աստուած, որ հասուցանում եմ հայրերի մեղքերը որդւոց՝ մինչև ինձ ասելի երեք և չորս սերունդ, և ողորմութիւն եմ անում իմ սիրելիներին մինչև հազար սերունդ» (Ելք. Խ. 5—6):

Եւ ահա այսպէս նոյի անէծքն սերնդից սերունդ թափանցելով Քամի ցեղի վերայ, որը ջնջուեցաւ Մովսէս մարգարէի և Յեսու նաւելայի ձեռնովք այս, մեծաւ մասամբ ջնջուեցաւ Քամի ցեղն անէծքով: Այս մեզ համար խիստ մեծ խրառ է և բաւական՝ մեզ զգուշացնելու:

Բնդ հակառակներ Անմի օր հնուեցաւ իւր հայր Նոյից իւր ծննդասեր զբրձովէ Այս օր հնուեմբիւնն սերնդից սերունդ թափանցելով հայու Արքահամ, Արքահամից Խոսհակը որից՝ Յակարի որից՝ Յաւզայ, Դաւիթ, որի սերնդից ծննդ Փրկիչն Յիսուս։ Ահա օրհնութեան պատճեն։ Առվե եկու (Յուղայի) երկիրն Աեմդեհեմից Եղիսեղեր անուն մի մարդ իւր Նոումի ինոջ և իւր որդւոց հետ գնաց Մովարու աղարակն։ Այնուզ մեռաւ Եղիմեկը. Նոումի իւր երկու որդւոց համար երկու հարս առաւ Առվարացի աղջիկներից։ Մեռան և իւր երկու որդիրն. Նոումին զարձաւ իւր քաղաքն Աեմդեհեմ, իւր հետ գնացին և իւր հարսներն Որիս և Հոռոթ։ Նոումին առում է իւր երկու հարսներին. «Դասցեք դարձեք ձեր հայրերի աներն . . . : Արփան դարձաւ իւր հօր առւնն, իսկ Հոռոթ չպարձաւ այլ ասաց, Քեզ միայնակ չեմ թուզուր, ուր որ կը դնաս, ևս ել կը դամ, քո ժաղախորդն կը լինի իմ ժաղախորդ և քո Ասուաւձն՝ իմ Ասուաւձ (Հոռոթ, Ա. Գ.): Հոռոթն որպիշեու չուզեց իւր սպաւոր և արամաւթեամբ լցուած սկեռուրը միայնակ թողուլ այլ բաժանուեցաւ իւր բոլոր աղգականներից և հայրենիքից՝ իւր պատճեն։ Հոռոթի այս բաժանուեցաւ համելի եզաւ Ասուաւձոյ, մինչև անզամ Քրիստոսի ազգարանութեան մլջ առնուեցաւ և Հոռոթի անունն, որի Ովութ որդին և Դաւիթ մարզութիւն պատճեն։

Մի հարսն ձանձրանալով՝ իւր զառամեալ սրամաւնին ծառայելուց և պահպանելուց առում է իւր մարդոյն։ Այլ ևս չեմ կարող պահպանել քո հայրը, զիր կորոյի միջ և տար այս ինչ անուն քարայրի (մազարա) մլջ և ասաւ, Հայր իմ, ահա քեզ համար հաց, ջուր և կերպառը և անկովին ապրիր սց անդ քեզ համար ինչ որ հարկաւ օր, ևս կը բերեմ որեցօր։ Պատամիանաւմ է հայրն որդուն. Բարի և բայիդ մասուզ զի կորովը տար, քեզ հարկաւոր կը լինի։ Ասկայն գրամանաւմ է որդին և բարով առում։ Հայր իմ, անիծում ևս զիս այդ գեղ հայր իւր համարներով մլջ, եկեղեցու մլջ և մարդկութեան մլջ։ Եթէ ծնողներն կամկենում են

այդ կողովով րերի այսաեց այդ իսկ կողովով իմ որդին ել զիս կը բերէ, և կը թողու այս տեղ կամկենում է, ք այս անէ ծքը տալ ինձ։ Որդին, սաստիկ զղջացած, հայրը յետ է բերում առւն և մինչև մահը լու պահպանում։ Առու համար է ասում Առզումնն, «Պահ ծերոց՝ որդիկը որդւոց, պարծոննը որդւոց՝ հարը իւրեանց» (Առ. Թէ, 6)։ Համեցայ բնակիլ տարւծի և պիշապի հետ, քանի թէ բնակիլ չոր կեռջ հետ (Աթր. Իւ. 23)։ Թող Հայունն օրինակ լինի բոլոր հայ հարսների համար, թող Հառոթի ապաւունինն, բարունինն, ունարտակը բնակինն և հայունունինն առաւածահանջոյ առարինութեանց ուղեցոյց լինի ամէն հայոզզի հարսների համար։

Գ. Հայըշը՝ ԱՌ Հայրացներ Յեր Արքիները, այս կը ներեցնեմ Յեր Արքիները Արքունություն իրաւունքուն և ընդունելու առաջանքնելով։ (Եփ. Զ. 4)։ Հայրերն և մայրերն փոխադարձ պարտքով կապուած են իւրեանց զաւակաց հետ։ Քանի քաղցր, քանի սրասշարժ և քանի զրաւիչ են հայր և հայր անուններն, որը մազնիստիկոն զօրութեամբ իւրեանց են քաշում զաւակաց արքերը։ Նոքա աւելի լու կը հասկանան այս զօրութեամբ որք վայելած են Հայըշը։ Հայրերն և մայրերն իւրեանց զաւակաց համար, բայցի բնական և փիզիքական մարմնաւոր խնամքները և պիտիքները հայրերն են անփոխարինելի շնորհըները։ Հայրերն և մայրերն իւրեանց զաւակաց համար համար, բայցի բնական և փիզիքական մարմնաւոր խնամքները և պիտիքները հոգաւուց, պարտաւոր են մեծ հոգ և խնամք տանել և իւրեանց զաւակաց բարյացնան, իշտակն և ասպառաւթալուցան կը թութեանց համար, որպէս վիրայում է, Ա. Գիբբն պատութերելով, կը ներեցնեմ Յեր Արքիները Ասուաւձոյ Խորրաններով օրէնքներով և պատութրաններով։ Ապրդն բոլոր կենացանեաց սպանն է, և նոցանից ասորիերուում է, բանական Ըստաւն։ Ամենամակարենը է, ուսմամբ և կը թութեամբ զաւակարակել մարդը և զերպանցիւ հորս բանականները կատարելազործել աստուածային և ընկերական կը թութեամբ նորս հագնին, աղուուացել անուած, և մշակել մարտ, որպէս զի Ասուաւձոյ պատիկը մարդն փայլի հասարակաթեամբ մլջ, եկեղեցու մլջ և մարդկութեան մլջ։ Եթէ ծնողներն կամկենում են

Հայիսների զառակներ թողուշ աշխարհի մէջ, պարագաւոր են առնել ամեն հոդ, խնամք և հարկ եղած պէտքերը և ըստ օրինի կրթել առ իւրեանց արական և իգական զառակները: Գերգաստանի ծոցում մասակարաբած զաստիարակութիւնն այս է չը և մօր տուած կրթութիւնն շատ և շատ մեծ նշանակութիւն ունի թի' տղայ և թէ աղջիկ զառակաց համար ապագայում: Ծնողաց բարի փարքն ու բարքն, առաքինի նիստն ու կացն ջերմասանդութիւնն ու աստուածաբաշտութիւնն, խաղաղաբանութիւնն ու քաղաքավարութիւնն աղնուութիւնն ու համեստութիւնն ինդանի +արակ և աղոյա իրաց են զառակաց բարյարակն և նիւթակն կրթութեան համար: Առորդն օգոստինոս տուում է, որ իւր աստուածաբաշտութիւնը և աղնուութիւնը պարտական է իւր սիրելի մօր զառափարակութեան: Առորդ 1.ուստուորչի ասպասած պալունիւնը և հայրապետական շնորհնելը պարագաւոր ենք իւր զայեակ և զաստիարակ տիկինն Սովիսային: Ա. Ի. Շատրվածո փորձն հասաւ տուում է, որ ամէն ընափիր հայրապետներն վարժապետներն, մարտիրոսներն, նահատակներն և սուրբերն զատիարակուած են իւրեանց ծնողաց զրիում: Ահա այսպէս անսուհման արքեցութիւնն ունենին մայրական զատիարակաւթիւնն և կրթիչ սլ.ք:

Հարկ է յայտնել նաև թէ ծնողաց վասեանբարի փարքն ու բարքն, անհամասնիստն ու կացն խոսվայաց կեանքն ու կենցակախռութիւնն և անրարայական կենակցութիւնն ու ապաւուսն ունին վարակնել ինդանունիւնն իւրեանց զառակաց նկատմամբ: Փարահասակ զառակաց ու վեղներն կը նմանին կակուզ կը նքանչափի որք խոկոյն վեր են առնում ծնողաց արտաքին տարակուած պատուութիւններն թէ, բարի և թէ չար, թէ առաքինութիւն և թէ մարտիւն: Խնչովն խոր արմատ են ձգում զառակաց սրաերում՝ ծնողաց աղնիւ վարքն և բարքն և տալիս աղոյի վարակնուն և բարի արմատ են ձգում զառակաց սրաերում՝ նմանապէս խոր արմատ են ձգում:

Ծնողներն խօսու զգուշանալու, են որ

իւրեանց որդիրն չամուսնանան օտարազգի և վասազգի օրիորդների հետ օրովհետեւ օտարազգին անշուշտ չառ է, օտար - տարրեր - ինստիտուտնեամբ, առարեր սովորութեամբ և տարրեր հաւակն: Այս է պատճառն որ տուում էր Ակրեկան իւր Խաչակի անունույն, . . . ձանձրացեալ է անձնի իմ ի զատերաց որդւոց Քետայ, և թէ առնուցու Յակովի կին ի զատերաց անտի Քետայ ի զատերաց երկրիս այսորիկ և ընդէր իցէ ինձ կեալ: (Ծն. 13, 4.6): Անշերքելի վաստերն ապացուցանում են որ օտարազգի հարսներն արհամարհում են իւրեանց սկեսութիւնը և սկեսութիւնը, տագերներ և տագրամիները և աների մէջ ձգում բաժնուում և խոսվութիւնն և անրախառութիւնն և թշուառութիւնն: Խմասուն Սոլոմոն կործանուեցաւ իւր օտարազգի կանաց ձեռքով:

Խողովներն շատ զգուշանալու են, որ չառ և առնան պահպանեն սուպերու, խմըլը և հագնը մէջ, որպէս զի իւրեանց որդիրն, հարսներն օրիորդներն և թոռներն ևս վարդուին վայելու չառ և առնան որպէս զի իւրեանց մածերից չոտիորեն իշխանունն, անհաւրունիւն և շուշլունիւն, այլ սովորեն շահապատճենն, մաքրանիւն և համապատճենն: Փարութիւններ արմատացած ունակութիւնը մինչեւ զերպատման մարդ չէ կարողանում հեռացնել իրանից թէ առաքինութիւնն լինի և առաքինութիւնն է առածն: Փոքրութիւննից մոտավորը՝ հոգուն հետ կը բաժանուի մարմնից:

Ծնողներն միշտ զգուստ և արթուն լինելու են որ իւրեանց որդիրն, հարսներն և աղջիկներն ընկեր ըմինին, նիստ ու կաց ջուննան վաս, անրարայական և անսառակ մարդոց կանաց հարսնաց և օրիորդաց հետ: Արովհետեւ վաս օրինակներն և վաս զորձերն իւրաքանչեամբ նման խոզոյն վարակում, պրշկում և ապակուում են մարդը վասն զի մի վաս օրինակն հազար վաս խօսքից աւելի ազգեցութիւնն ունի մարդոց վերայ:

Ե. Մասունդէ, Հայունդ էղէ + յեր հարահասուր ու բերելն՝ յեր սրբէլ երիւութեամբ, բոշունիւնը և մատուցունիւնը՝ ինչպէս և Քըլապատուն:

Սրբազն առաքեալն այս տեղ որոշում է և ծառաների ու աղախինների պարտաւորութիւնները որպէս զի ամեն տան մէջ—ծառայ և աղախին եղած տներում—թագաւորել խաղաղութիւն։ Աւը խաղաղութիւն կայ, այն տեղ է և Աստուած։ վասն զի Աստուած ոչ եթէ խռովութեան Աստուած է, այլ խաղաղութեան Աստուած։

Մատաներն և աղախիններն իրաւունք չունին տաել, «Աստուած, զիս ի՞նչու ծառայ և առաջին ստեղծած ես։ Եսկ դու ով ես մարդ, որ պատասխանի տաս Աստուածոյ, միթէ սայից՝ ստեղծուածն ցանեղձիչն՝ թէ ըստ էր այդպէս արարեր։» (Հա. Թ. 21)։ Այլ պէտք է, որ միշտ հնագանդ լինին իւրեանց տէրերին և տիկիններին, պէտք է, որ իրենք զիրենք համարեն տան անդամներից մին և իւրեանց տէրերի և տիկինների ծառայութիւնները Աստուածոյ ծառայութիւն։ Մատաներն և աղախիններն պարտաւոր են վերջին ծայր հաւատարիմ լինիլ իւրեանց տէրերի տան, աղքաններին, անսառւններին, նիւթական և բարոյական ունեցածներին, անուններին, պատիւններին, պարտաւոր են ամենայն զգուշութեամբ և սրբութեամբ ծառայել։ ծառայել ոչ ակամայից, ոչ կեղծաւորութեամբ, ոչ ի ցոյցս մարդկան, այլ ծառայել սիրով և հաւճութեամբ։ Ըերմեասնդութեամբ և անձնութրութեամբ՝ ինչպէս Աստուածոյ ծառայութիւն և ոչ իրրեւ մարդոյ ծառայութիւն։ Մատաներն և աղախիններն, ինչ որ գործում են, պարտաւոր են աստուածավախ երկիւղածութեամբ գործել։ որովհեաւ բացի իւրեանց նիւթական վարձից, որ ոտանում են իւրեանց տէրերից և տիկիններից, ստանալու են իւրեանց ծառայութեան հագուստութիւն Աստուածուց։ ըստ որում ծառայում են Քրիստոսին։ Հայուցուն կատուած կը լինի իւրեանց ծառայութեան պէսսից—եթէ լւա կը ծառայեն, լւա վարձք կըստանան Քրիստոսից, իսկ եթէ վատ կը ծառայեն պատիժ կը ստանան, որովհեաւ արդար է Տէրն և արդարութեամբ հասուցանում է ամեն մէկին իւր գործերի համար։

Հայրենիք չունին առնուուննեն, հաւատարուննեն, համբերուննեն, համշերուննեն

և հշմարառնեն։ Ամեն հետամուտ եղողներն կարող են իւրացնել այդ բարձր առաքինութիւնները թէ հարուստ և թէ աղքասաւ թէ աղքասաւ թէ ծառայ։ Ամեն ազգի մէջ, ամեն տեղ միշտ սիրելի եղած են այն ծառաներն և աղախիններն, որք ունեցած են աղնիւ, հաւատարութիւն, համբերութիւն համեստ և հշմարառնը ընտուրութիւններին և աղախիններին, որք ունին և ջանք են անում ունենալ այդ զերազանց յատկութիւնները։ Աւելի լւա է ըստարարութիւնների և հայութանուալ այդ առաքինութիւններով, քան թէ ամենաթանկազին ակունքներով ոսկեսվ և արծաթով, որովհեան վերջիններս կարելի է զողանալ կորցնել բայց այդ առաքինութիւնները անկարելի ե, զողանալ կողոպաել և իւլել մարդոց որտերից։

Ամեն ազգի մէջ և ամեն տեղ առելու պատճենների և արհամարդիւնների եղած են անաղնիւններ, անհամբեն, անհամբութ, արագիւսաւաբերութիւն, անյնիւն բայց ծայր և անաղութիւն ծայր և անաղութիւն ծառաներն և աղախիններին։ Վայ այսպիսի ծառաներին և աղախիններին, վասն զի աշխարհին մէջ ամենաթշուառ արարածներն են և մարդկութեան ամենից աղքաս մարդիկն, և միանգամայն տաելի ինչպէս իւրեանց տէրերին, նոյնպէս և Աստուածոյ։ Փրկիչն վերջին օրում վարձապրութեան ժամանակ տաելու է հաւատարիմ և աղնիւ ծառաներին և աղախիններին։ Ազնիւ ծառայ բարի և հաւատարիմ, որովհեան անտրասունջ կատարեցիր քո պարտաւորութիւնները ամենայն հաւատարմութեամբ, մանիք քո Տիրոջ ուրախութեան մէջ։

«Մատաներ, ամեն պարագայում հնազանդ եղեք ձեր տէրերին երկիւղածութեամբ, ոչ միայն բարի և հեր տէրերին՝ այլ և կամակորններին» (Ա. Պետ. Բ. 18.)։ Մատաներ, ինչ որ գործում էք, սրաի մասք զործելու էք, իրրեւ Աստուածոյ գործ և ոչ իրրեւ մարդկան։ (Կող. Գ. 23):

«Իմաստուն ծառան կը հանդարտեցնէ, իւր զայրացած ափրոջ բարկութիւնը» (Ա. Ժ. 14):

«Այն ծառան, որ կիմանայ իւր տիրոջ կամքը և չի պատրաստի նորա կամաց համեմատ, շատ ծեծ կուտէ» (Կուկ. Ժ. 47):

Ցեալք (աղաներ), իրաւունքներ շնորհեցիք ձեր ծառաներին իմացած լինիք, որ դուք եւ Տէր ունեք երկնքունն. (Կող. Դ. 1):

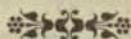
Չեզնից զրկուածն աղաղակում է, և շնչողների բողոքն հասաւ զօրութեանց Տիրոջ ականջն. (Յակ. Ե. 4):

Արժանի է մշակն վարձու իւրոյ. (Ա. (Տիր. Ե. 18):

Մինչեւ ստառօս քեզ մօս չմայ փորձկանին փարձքն. (Գև. ԺԹ. 13):

Մաղթում եմ, որ ամենաբարի Աստուածն օրհնել Հայոց պապերը և տաները, հայրերը և մայրերը, որդիքը և թռոները, հարսները և օրիորդները և ամրազ գերդաստունը, և շնորհ տայ իւրաքանչիւր անդախի, որ կարողանաց ձշուութեամբ կատարել իւր պարտառութիւնները և սիրով շաղկապուած երկարապրեկ, արջանիկ, ամեն:

Մակար Նպիսկոպոս Բարխուղարեանց

ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ՎԼՈԽԱՇԱԿԱՆ ՆՊԱՑԱԿԲ.*

V.

Դարեր են անցել այն օրից, երբ Հնդկացիք և Յոյները մշակել են իրանց հայեացքները մարդկային կեանքի վախճանական նպատակի մասին և այդքան երկար ժոմանակամիջոցում առաջններին յաջողեցաւ, թերեւ ընդ միշտ, հոգեաբէս քնել, իսկ վերջները վազուց է արդէն վերջնականապէս իջել են որպանութեան բեմից: Բայց հարց է. Ո՞րն է վերջին նպատակը մարդկային կեանքի: Այդ հարցը ցարդ եւ մնում է, խիստ հետաքրքրական միշտ էլ վճռուում է նորից, միշտ նորից: Ժամանակակից լուծումներից զիսաւորապէս երկուոք զրաւում են առանձին ուշադրութիւն: Այդ լուծումները պատկանում են յուետեսութեան (Պեսոմիզմ) և սուբլիտացիոնին:

Յուետեսութիւնը (Պեսոմիզմ) ուսուցանում է. Մեր աշխարհը յոյժ անզուշա-

ցուցիչ է: Այդ բանը հասաստում է անաշառ վերխութիւնը (անախղը), որը կատարուում է աշխարհում ընդ հանրապէս և մարդկային կեանքի մշ մասնաւորապէս: Աշխարհում առաջնին անդն է բոնում տանջանքը և տերապէտում է առաւելապէս անբաւականութիւնը: Իրաւ է՝ մարդիկ խօսում են ուրախութիւնների մասին, ձգտում են զեպի բազգաւորութիւն, մասնանիշ են անում բազմաթիւ բաւականութիւններ և վայելչութիւններ, բայց այդ ուրախութիւնները լոկ միայն ցնորք են և խորաւուիկ յոյս: Եւ յիրաւի այդ երկակայական աղբիւնները ծնում են միայն զանութիւն ու վիշտ: Ուրախութիւնների աւելի մասնելի և զրաւիչ աղբիւններ կարելի է համարել սերը, ընտանիկան կեանքը և բարեկամութիւնը: Բայց իրօք ի՞նչ են ապիս նրանք բացի հասպատիման և հոգսերի տանջանքներից: Մերը վազ զարթնելով և բաւականութիւն չըդունելով՝ պատճառում է, վշտացին անհանդապատճիւն: Մերը, երբ ապօրինի մանապարհով է բաւականութիւն գտնում, հետեւում են ամենացաւալի հետեւանքներ, և վերջապէս սերը ամենասական կեանքի մշ սպածառ է զառնում ծանր զզջման, և միայն հաղուագիւտ ամենաբազզաւոր զեպքում փոխուում է բարեկամութեան կամ աւելի ճիշան տասած՝ սովորութիւն է զառնում: Բայց այդ արդէն սեր չէ, և արդեօք նրա մշ շատ ուրախութիւն կայ: Ամենանութիւնն մշ զուարծութիւնների աղբիւր համարուում են զաւակները: Յիրաւի զաւակները ծնուելով ու մեծանալով՝ ուրախացնում են ծնողներին: Բայց այդ ուրախութիւնները համեմատելով այն մեծամեծ վշտերի հետ, որոնց տոկում—կրում են ծնողները, զիսաւորապէս մայրերը՝ կորցնելով իրանց զաւակներին, համեմատելով այն անընդհատ ծանր հոգսերի հետ, որ վերաբերում են նրանց ապրուասի, կրմութեան և մեծացող նոր սերնեղի բարգաւաճմանը, բազմաթիւ զեպքերում՝ ծնողների իրենց որդւոց վրայ զրած յայսերը չեն արդարանում:—

Համարեա ամենքն էլ օրոնում են բարեկամութիւն ու բարեկամներ, և զանելով ուրախանում են:— Ակայն ի՞նչ է այդ որու-